

Retrospektif Bakış Açısıyla Eileen Gray

Rabia Köse Doğan

Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü
rabiakose@selcuk.edu.tr

"Bir sanat eserinin değeri, ona verilen aşkın büyüklüğüyle doğru orantılıdır."

Eileen Gray

20. yüzyılın önde gelen modernist kadın tasarımcılarından olan Eileen Gray, özgürlükçü ve yenilikçi ruhunun yanı sıra mütevazı kişiliğe sahip olmasıyla yaşadığı döneme eserleriyle damgasını vurmuş fakat geç gelen şöhreti onu günümüzde bilinir hale getirmiştir. 1878 yılında İrlanda'da doğan Gray, meslek hayatının zirvesini Paris'in Dolce Vita olarak tanımlanan, tatlı ve lüks günlerinde sürdürmüş olup ünlü Jean Desert Galerisi'ni bu dönemde açmıştır. The Price of Desire filmine konu olan, E.1027 Evi ve Tempe à Pailla Evi'nin tasarımları meslek hayatında önemli yer tutmuştur. Eserleri kadar hayatı da roman gibi geçen, 1976 yılında hayatını kaybeden Gray'ın, çalışma kapsamında hayatı, eserlerinin analizi, tasarım anlayışına bakışı, ünlü mimar Le Corbusier ile olan diyalogları ele alınacaktır. 2013 yılında Paris-Pompidou Kültür Merkezi'nde açılan retrospektif Eileen Gray sergisi, ünlü tasarımcının ölümünden sonra hak ettiği değeri bulması, mimarlık ve tasarım dünyasına yapmış olduğu katkıları anlamak için önemli bir dönüm noktasıdır. Çalışmada serginin orijinal fotoğraflarına ve sergi düzenine yer verilmektedir. Bu serginin devamında kalıcı ve sürekli sergiler açılmış, E.1027 Evi'nin restorasyonu tamamlanmış, Gray'ın hayatını ve eserlerini konu alan film çekilip gösterime girmiştir. Sonuç olarak, modern mimarlık dünyasına olan katkıları, mimariden halıya, mekandan aydınlatma elemanına kadar yaptığı her tasarımda formun yanı sıra işlevselliği ön planda tutması, kendinden bir ruh katması ve kişiye özel tasarımlar yapması, döneminde yaşayan erkek tasarımcılardan onu ayıran en önemli özellikleri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eileen Gray, Tasarım, E.1027, Pompidou, Sergi.

ABSTRACT

One of the leading modernist women designers of 20th century, Eileen Gray is labelled with her works in her own period by both having a liberal and innovative spirit and also a modest personality, however, her late-coming fame made her familiar in our present

day. Gray was born in Ireland in 1878 and lived her professional summit in Dolce Vita in Paris with comfortable and luxurious days of that time and famous Jean Desert Gallery was opened at this time. E 1027 House and Tempe à Pailla House both have an important role in her life, which was also covered in a film called The Price of Desire. Having a novel-like life besides her works, Gray died in 1976 and our study will involve her life, an analysis of her works, her viewpoint into an understanding of design and her dialogues made together with the famous architect Le Corbusier. The retrospective Eileen Gray exhibition, opened in Paris- Pompidou Culture Center in 2013, is an important turning point to understand her contribution to the world of architecture and design and to get the value she deserved even if it is years after her death. In the study, original photos and exhibition design will be involved. After this exhibition, many permanent and continuous ones were also opened, the restoration of E.1027 House was completed and a film about Gray's life and her works was released to the big screen. As a result, her contributions to the world of architecture, her focus on functionality besides forms in her each design from architecture to carpets, from spaces to illumination elements, herself spirit and her ability to make tailor-made designs were one of her most important characteristics that distinguishes her from other male designers of the same period.

Keywords: Eileen Gray, Design, E.1027, Pompidou, Exhibition.

GİRİŞ

20. yüzyıl mimarlığına ve tasarımlarına kimlerin damgası vurulmuş diye sorarsak, herhalde çok az kişi Eileen Gray adını söyleyebilir. Peki...Mütevazi duruşlu fakat içinde fırtınalar kopan ve özgürlük temsilcisi Eileen Gray kimdir? Yaşadığı dönemin nerdeyse tek kadın tasarımcısı olan ve günümüzde de yankıları süren Gray, geleneksel öğeleri ve alışkanlıkları reddeden tam anlamıyla modernist bir tasarımcıdır. Özgür tasarımlarıyla binadan halı tasarımına kadar eserler üretmiştir. Daha da ilginç olanı bunların hepsini alaylı tasarımcı olarak usta-çırak ilişkisi içinde gerçekleştirmiştir. Mimarlık tarihinin ünlü mimarı Le Corbusier'in tasarım prensiplerini benimsemiş fakat ondan farklı olarak eserlerine yaşanılır bir ruh katmıştır. İrlanda'da doğan, Londra'da eğitim gören ve Paris'i "Dolce Vita" tadında yaşayan Gray, 98 yıl süren yaşamının 70 yılını aralıksız tasarım yaparak, çalışarak ve üreterek geçirmiştir. Doğanın şifrelerini çözmeye çalışırken, eserlerine kendi şifrelerini eklemiştir. Art Deco ve Avangard dönemde yaşayan bir tasarımcısı olsa da herhangi bir tarz ve akımın peşinde koşmamış, kendi tarzını belirlemiştir. Sade ve mütevazi tasarım anlayışı ile bugün bile geçerliliği olan eserler üretmiştir. Gray'i tek cümleyle tanımlarsak, "Zamansız Tasarımların" sahibidir.

1. EILEEN GRAY'E BAKIŞ

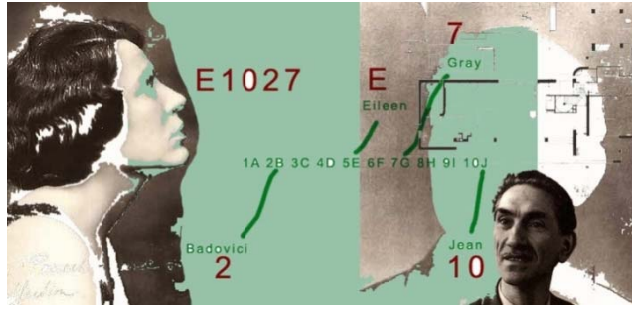
9 Ağustos 1878 yılında İrlanda-Wexford'da doğan modernist tasarımcının gerçek adı Kathleen Eileen Moray Gray'dir. Londra'da, Slade School of Fine Art'da resim bölümüne başlayan çok az kız öğrenciden biriydi fakat resme karşı yeteneğinin olmadığını düşünerek eğitimini yarım bıraktı. Çocukluğunu Londra'da geçti (URL-1). 1900 yılında annesiyle Paris'e geldiğinde, Charles Rennie Mackintosh'un bir sergisini gezdi ve hem Art Nouveau akımına hem de Paris'e hayran kaldı. 5 yıl boyunca Londra'dan Paris'e aralıksız yolculuk yapan Gray, 1906 yılında Paris'e taşındı. Taşındıktan sonra el işçiliğiyle üretilen lake ve cilalı mobilyalar konusunda çalışmaya başladı, mobilyalar ve paravanlar üretti. Bunların dışında halı tasarımları yaptı ve dokuma atölyesi kurup tasarladığı halıları hayata geçirdi. Gray, 1913 yılında ilk sergisini açtı. Sergiden sonra tasarladığı ürünlere olan ilgiyi görünce mobilya atölyesi kurma konusundan cesaretlendi. 1917-21 yılları arasında şapka tasarımcısı olan Madame Lévy için tasarladığı Bibendum Koltuğu çok ilgi görünce, Paris Lota caddesinde bulunan evini, bütünüyle tasarladı (Kapucu-a, 2014). Bu tasarımdan sonra, 17 Mayıs 1922 yılında Paris'in merkezinde yer alan bir caddede Jean Desert isimli galeriyi açma kararı aldı. Bu galeriyle zengin kesime, lüks ürünlerle hitap etti. Galeri bir erkek ismine aitti fakat gerçekte böyle bir isim yoktu (Kızıltan, 2013). Erkek egemen tasarım toplumuna bir gönderme yapmak için bu ismi galerisine verdi. Galeri de tam 8 yıl boyunca tasarladığı ürünlerle modernizme farklı bir bakış açısı getirdi ve meslek hayatının en parlak dönemini yaşadı. 1925 yılından itibaren krom, çelik boru ve camdan yapılmış donatılar üretti. 1930 yılında ise galeri kapandı. Tasarımlarıyla modernizme ve mimarlık kuramlarına farklı bir bakış açısı getirdi. Le Corbusier, JJP Oud, Mies van der Rohe ve Marcel Breuer gibi ünlü mimarlarla çalıştı.

1924 yılında yapı tecrübesi olmamasına rağmen, erkek arkadaşı mimar Jean Badovici'nin de teşvikiyle Paris'in Cote D'azur kayalıklarında, denize karşı konumlanan ve E.1027 adını verdiği evi inşaa etmiştir. Evin inşası 5 yıl sürerek 1929 yılında tamamlanmıştır ve ev modernizmin ilk konutları arasında yer almaktadır. Evin bulunduğu alana karayolu ile ulaşım sağlanamaması nedeniyle yapımı sırasında Gray işçilerle şantiyede kalmış, mimar olan arkadaşı Badovici ise sanılanın aksine çok az şantiyeye uğramıştır. Gray ve Badovici'nin 10 yıl süren aşklarının, 3 yılını bu evde birlikte yaşamışlardır. Evin mimarlık tarihine kattığı değerin yanı sıra içinde yaşanılanlar ise tam bir roman gibidir.

Şekil 1. 2. E.1027 Evi Cephe Görünüşü ve Plan Şeması (URL-2, URL-3)

Eileen Gray, bu evde öncelikle doğanın şifrelerini çözmeye ve kendi şifrelerini oluşturmaya çalışmıştır. E.1027 adı aslında bir şifredir: Eileen'in E'si. 10 numerolojide J harfini, 2 B harfini, 7 ise G harfini simgelemektedir. E. JBG'nin açılımı ile evin adı aslında "Eileen Jean Badovici Gray" anlamındadır. Evin içindeki donatıların tamamı Gray'in kendi tasarımı olup E.1027 şifresiyle isimlendirilmiştir (Selçuk, 2014).

Şekil 3. E.1027 Evi Afiş Çalışması (URL-4)

1.2. EILEEN GRAY, LE CORBUSIER'E KARŞI

Le Corbusier ünlü mimarlık mottosu "Ev, içinde yaşanabilen bir makinadır" söylemine karşı, Eileen Gray "Ev, içinde yaşanabilen bir makina değildir. Ev, bir insanın yansımasıdır" söyleminde bulunmuş, E.1027 Evinde bunu yaşamış ve yaşatmıştır. Çok ilginçtir ki, Le Corbusier'in mimarlık dünyasına dönüm noktası oluşturacak beş ilkesini Gray'in evinin yapımından önce Vers une Architecture (Mimarlığa Doğru) kitabında yayınlamış ve ekinde "Yeni Mimarlığın 5 Prensipleri"ni anlatmıştır. Villa Savoye'yi ise E.1027 Eviden sonra inşaa etmiştir (Selçuk, 2014). Corbu'nun beş ilkesini şaşırtıcı bir şekilde yorumlayıp uygulayan Gray, ilkeleri kullanmış fakat evi yaşanan makine işlevinden kurtarıp, kendi yaşam özgürlüğüne göre kişisel bir ruh katmıştır. Evin bütün detaylarını, konumunu ve mobilyalarını, günlük yaşamının ihtiyaçlarına göre belirlemiştir. Le Corbusier hayranı olan ve Architecture Vivante Dergi'sini çıkartmaya başlayan mimar yazar Badovici'nin, sabahları postacının gelip gelmediği görebilmesi için, yatak odasının penceresinden görünen posta kutusu detayından, Gray'in yatakta kahvaltı yapmayı seven kız kardeşi için tasarladığı ve evin konuk odasında yer alan Adjustable Masa'ya kadar her

ince ayrıntı düşünölmüştür. Gray evin planlamasını yaparken, sabahın ilk ışıklarını yatak odalarına, öğle saatindeki gün ışığını verimli çalışmak için çalışma odasına, akşam saatindeki gün ışığını ise evde misafir ağırlamayı sevdikleri için mutfak ve yemek masasına düşecek şekilde tasarlamıştır (Ryan, 2010). Çatı terasları yapıya, ayrıcalık katmaktadır. Tıp ki, Corbu'nun ilkelerinde olduğu gibi. Yapıda çok miktarda kayar-açılır pencere detayları da bulunmaktadır. Bu detayların patenti, Jean Badovici'ye aittir.

“E.1027 Evi, yaşayan bir organizmadır, içinde yaşanınca canlanır. Onu harekete geçirmek için izleyiciler ya da ziyaretçiler değil, ikametçiler gerekir. Hatta oyuncu/aktörler... Onların arzularına uyarak bölme duvarları bir yana kayar, pencereler yok olur, yazı masaları birleşir yemek masasına dönüşür, avluya açık mutfak kapanır” diyor Gray, bir taraftanda Le Corbusier'in Villa Savoye'sine atıf yapmadan duramıyor ve şunları söylüyor. “Ev, mümkün olsa da mimarın öngördüğü haliyle, boş olarak donup kalsa daha iyidir.” Gray'inki ise aksine, içindeki ikametçilerle sürekli dönüşerek var olur (Altınııldız Artun, 2012). Gray ve Badovici tasarımlarının çıkış noktasını “Mimari strüktürün içinde mutluluk duygusu veren, bütünün bir parçası olarak hissedebileceği bir mekan yaratmak” olarak tanımlıyorlardı (Kapucu-a, 2014).

Evin tabanından çatıya uzanan spiral merdiveni ise 1919 yılında Vladimir Tatlin'in 2. Enternasyonal için tasarladığı Dna sarmal formlu anıtına gönderme yapmaktadır (Adam, 2009).

Şekil 4. 5. E.1027 Evi Merdiven Boşluğu ve Vladimir Tatlin Anıt Projesi (URL 5-URL 6)

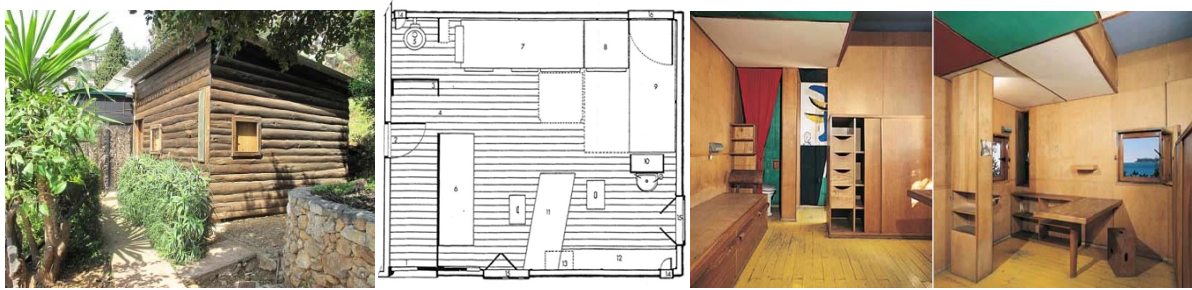
Gray ve Corbu arasında geçen atışmalar karşısında, Le Corbusier evi sıklıkla ziyaret ederek, hayranlığını dile getiriyor ve satın almak istediğini söylüyordu fakat Gray, buna izin vermedi. Gray'in, 1932 yılında Badovici'den ayrılmasından sonra çok sevdiği E.1027 Evi'nden de ayrılmak zorunda kaldı. Gray'in gidişini fırsat bilen Le Corbusier, eşi Yvonne'ı ile birlikte evde yaşamaya devam eden Badovici'yi sık sık ziyaret etmeye başladı hatta bütün tatilleri evde geçiriyorlardı. Le Corbusier'in evde uzun süreli kalması ile birlikte, Gray'in evin masum duvarları olarak nitelendirdiği 8 adet saf beyaz duvar yüzeylerine, Corbu renkli freskolar yaptı. Freskoların evin saflığını bozduğunu söyleyen Gray bu

duruma çok üzülür, ömrü boyunca eve bir daha adım atmaz ve Corbu'yu ağır sözlerle eleştirerek, yaşamı boyu hiç affetmez. Corbu, Gray'in sözlerine karşılık resimleri yapmak için E.1027'de seçtiği duvar yüzeyleri için "En renksiz ve önemsiz olanlarını seçtim ama içi bembeyaz ev, zaten çok güzeldi ve ben hünerimi göstermesem de pekâlâ olurdu" sözleri Corbu'nun E.1027 Evine olan tutkusunu ve açıkça Gray'in tasarımının içinde yer alma isteğini göstermektedir (Constant, 2000).

Şekil 6. 7. E.1027 Evi Yatak Odasının Saf ve Freskolu Duvar Görünüşleri (URL-7, URL-8)

İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasından sonra Fransız ordusu E-1027 Evine el koydu ve karargah olarak kullandı. Savaş sırasında evi kullanamayan Le Corbusier, savaş bitince eve geri döndü ve evde yaşamaya devam etti. Corbu, 1952 yılında E-1027'nin hemen yanına 18 metrekarelik Cabanon'u, içinde tek kişinin yaşayabileceği yalnızlık kulübesini inşaa etti. Bu kulübeyi eşine doğum günü hediyesi olarak tasarlandığı da bilinmektedir. Bunun dışında farklı zamanlarda evin etrafında 2 adet yapı daha yaptı ve E.1027 Evi'nin daha öncesinde iç mekanına yapmış olduğu müdahaleyi bu defa çevresine de yaparak evin kişiselliğini ve mahremiyetini ortadan kaldırdı. Evin manzarası kaybolurken, ev Corbu'nun manzarası haline dönüştü (Altınyıldız Artun, 2014).

Şekil 8. 9. 10. Corbu'nun Cabanon Görünüşleri ve Plan Şeması (URL-9, URL-10, URL-11)

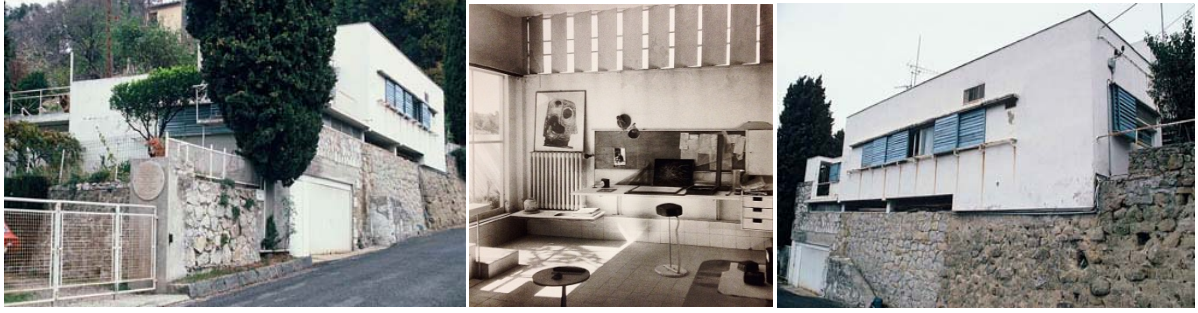
1956 yılında Jean Badovici öldükten sonra ev, rahibe olan kız kardeşi tarafından devlete bağışlandı. Romanya hükümeti 1960 yılında evi satışa çıkardığında Le Corbusier bu defa evi yakın arkadaşı olan Madame Schebert'e satın aldırttı. 18 yıl boyunca her tatilini ve

özellikle de Ağustos aylarını E.1027 Evi'nde geçiren Corbu, Ronchamp'daki Notre Dame du Haut Kilisesi'ni bu evde tasarladı ve aynı zamanda bütün ekibi bu evde ağırladı. 1965 yılının Ağustos ayında bu evin kıyısından denize girerken kalp krizi sonucu yaşamını yitirdi.

E-1027 Evi Modern mimariye yaptığı önemli katkıların, dışında sansasyonel bir yaşama da konu olmuştur. Le Corbusier'in, evin tasarımcısından fazla zamanı burada geçirmesi ve yapıyı benimsemiş olması sebebiyle, ev uzun yıllar Le Corbusier tasarımı olarak da anılmıştır fakat 1968'de Joseph Rykwert'in Domus Dergisi'nde yayınladığı "Eileen Gray'e Saygı" başlıklı makale ile Gray'e hak ettiği itibarın geri verilmesine başlangıç noktası olmuştur (Rykwert, 1972).

1970'li yıllarda ev unutulmaya yüz tutuyor, 1982 yılında evin sahibi Madame Schebert'in ölümüyle ev, doktoru olan Kaegl'a kalıyor. Kaegl, evin orijinal eşyalarını 1991 yılında 3 milyon Frank'a satıyor. 1994 yılında ise 4 milyon Frank'a evi de satmak istiyor fakat alıcı bulamayınca, 1996 yılında ölene kadar evde yaşıyor. 1999 yılında Fransız hükümeti tarafından ev korunmaya alınıyor, 2001 yılında ev tescilleniyor, 2008 yılında restorasyon çalışmalarına başlanıyor. 2013 yılında bitmesi planlanan restorasyon çalışmaları ekonomik nedenlerle uzun sürüyor ve evin restorasyonu, 2015 yılının ilk aylarında bitiyor. Restorasyon sırasında uzunca süre tartışılan Corbu'nun freskoları silinmeli mi yoksa korunmalı mı sorusu gündeme geliyor (Selçuk, 2014). Sonunda freskolarda restore edilerek korunuyor ve bugünkü halini alıyor.

Eileen Gray, E.1027 Evinden ayrıldıktan sonra 1932 yılında aynı bölgede fakat Menton Kasabası'nın tepelerinde bağlık ve ağaçlık bir bölge yakınlarında kendisi için Tempe à Pailla evini tasarladı. Bu proje Gray'in her şeyiyle tasarımı üstlendiği tek projedir (Adam, 2009). Evin bazı noktaları E-1027 projesiyle aynıdır. Gray evi tamamen kendi ihtiyaçlarına göre tasarlar, yapı, mekan ve donatı ölçeğinde tam bir uyum vardır. Yapı, doğayla da uyumludur, dış mekanlar içe açılırken, iç mekanlar dışa akmaktadır. Kübik formlar ve rustik malzemeler kullanılmıştır. Yine evi kişiselleştiren Gray, evde kendi ruhunu hissettirmiştir. Donatılarda, hareketli çekmeceli dolaplar, oturma elemanı olan merdiven havluluk, çekilebilir bank ve uzayabilen gardırop gibi 20.yüzyıl tasarım anlayışına yenilik kazandıracak bir çok eseri tasarlamıştır (Kapucu-b, 2014).

Şekil 11. 12. 13. Tempe à Pailla Evi Cephe ve İç Mekan Görünüşü (URL-12, URL-13)

Eileen Gray, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte 1939 yılında Fransa kıyılarını boşaltıp Paris'e gitmek zorunda kalıyor, 1945 yılında savaş bittiğinde ise Tempe à Pailla Evine geri dönünce, yağmalanmış harabesiyle karşılaşır. Gray, bu durum karşısında tekrar Paris'e geri dönüyor. Ekonomik olarak çok zor günler geçirse de satın aldığı bir apartman dairesinde yaşamaya başlıyor. Bir süre sonra ekonomik koşullarını düzeltince, Tempe à Pailla Evini restore ediyor. Gray, 1954 yılında Saint-Tropez yakınlarında, üçüncü ev tasarımı olan Lou Perou'yu tasarladı. Lou Perou, küçük, mütevazı bir kır eviydi. 76 yaşında tasarladığı yapı, meslek hayatının son mimari projesi oldu.

Bodovici'den ayrıldıktan sonra Gray'in meslek hayatındaki yükselişi azalsa da, tasarım çalışmalarını hep sürdürmüştür. 70'li yıllarda Londra'lı Aram firması, Gray'in bazı tasarımlarının lisansını satın alarak tarzını devam ettirmiştir. Gray'in 1914 yılında tasarladığı lake mobilyalar 1972 yılında, müzayede çıkarıldı ve Yves Saint Laurent tarafından Le Destin Paravanı 36.000 dolara satın alındı (Dachs ve ark., 2013). Gray için yaşarken en prestijli durumu ise, 1972 yılında British Royal Society of Arts'a Kraliyet Tasarımcısı olarak seçilmesiydi. 1973 yılında hayattayken, Londra'da Royal Institute of British Architects mimarlık eserlerinden oluşan bir retrospektif sergisi açıldı. Bu tarihten sonra Gray'in sadece mobilyaları değil mimarlığı da kabul görmüş oldu. 31 Ekim 1976 yılında, Paris'de kaldığı apartman dairesinde yaşamını yitirdi.

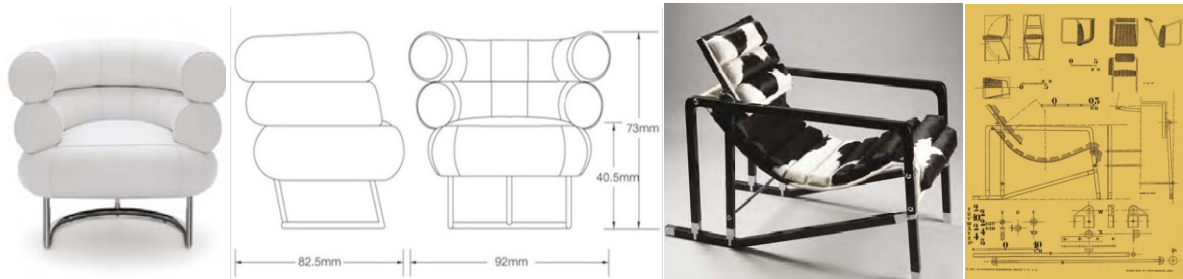
2. EILEEN GRAY'IN TASARIM ANLAYIŞI

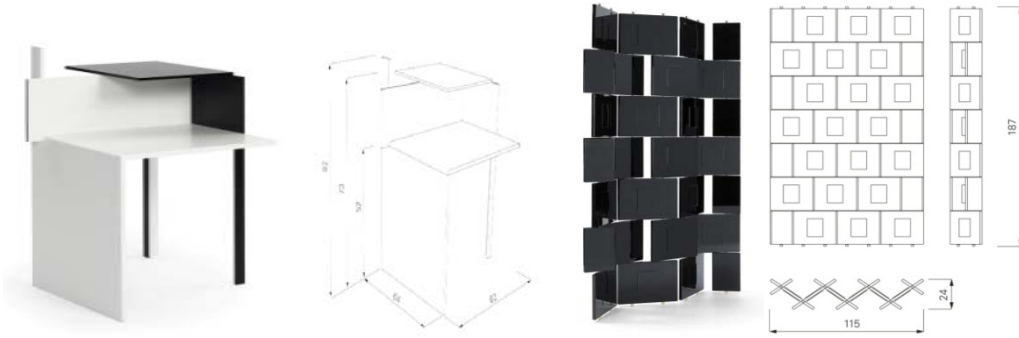
Eileen Gray'in Paris'e taşındığı ve meslek kariyerinin en parlak dönemini yaşadığı yıllarda Paris'de tatlı hayat olarak adlandırılan "Dolce Vita" günleri vardı. Günlük hayatta olduğu gibi tasarım anlayışında da lüks ve gösteriş ön plandaydı. İkinci dünya savaşının çıkmasına ihtimal bile verilmiyordu. 1920'lerde Bauhaus yeni kuruluyor, Art Deco akımı Fransa'dan yayılmaya başlıyordu. Gray'in ismi her ne kadar Art Deco ve Avangard stilleri ile zaman zaman anılsa da gerçekte hiçbir akımın takipçisi olmamış, kendi özgür ruhu ve tasarım anlayışı ile ilerlemiştir. Bu ilerleyişi onu güçlü bir kadın modernist tasarımcı yapmıştır. Gelenekleri reddeden, kendi tarz ve stilini işlevle birleştirerek oluşturan,

tasarım dünyasını bir kadın olarak derinden etkileyen özelliklere sahiptir. Özgürlük kavramı tam olarak Gray'i tanımlamaktadır.

Kişiyi özel tasarımlar yapan Gray, seri üretimden uzak durmuştur. Onun için her donatı her obje özeldir ve sahibine aittir. Bu anlayışla tasarladığı eserlerinden öne çıkan ve bir kısmı halen sergilenmekte olanların başında Bibendum Chair, Transat Chair, De Stijl Table, Brick Screen, Day Bed, Monte Carlo Kanepe, Adjustable Table ve Occasional Table, Pailla Lambası ve Roattino Lambası, Blue Marine ve St. Tropez Halıları gelmektedir. Bu tasarımlarının özelliklerini sırasıyla inceleyelim.

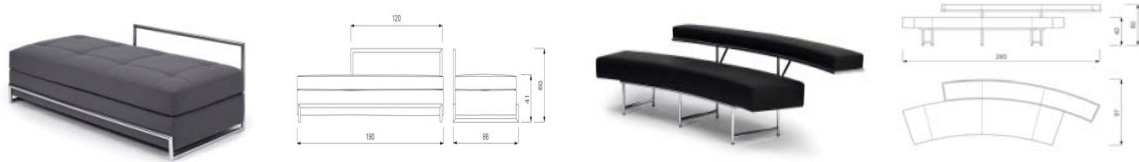
Bibendum Chair, 20. yüzyılın en ünlü mobilya tasarımları arasındadır. Gray'in şapka tasarımcısı Madame Mathieu Lévy için tasarladığı koltuğun esin kaynağı Michelin lastikleri olmuştur. Dinlenme ve sosyalleşme için tasarlanan koltuğun, sırtlığı ve kolçağı deri kaplı yarım daire biçimindedir. Ayakları parlak krom kaplama paslanmaz çelik borulardan oluşmaktadır (Kapucu-a, 2014). Transat Chair E.1027 Evinin terasında kullanılmak üzere şezlong olarak tasarlanmıştır. Gray şezlongu, büyük gemilerin güvertelerinde kullanılan şezlonglara benzettiği için adını Transatlantikten alıp Transat'e dönüştürmüştür (Frampton, 1985).

Şekil 17. 18. 19.20. De Stijl Table-Brick Screen Görünüşleri ve Çizimleri (URL-17)

Gray tarafından 1925 yılında tasarlanmış olan Day Bed, yatma, oturma ve dinlenme amaçlıdır (Kızıltan, 2013). 1929 yılında tasarladığı Monte Carlo Kanepesi Eileen Gray'in sade, mütevazı bir o kadar da etkileyici tasarımları arasındadır (Sembach ve ark., 1991). Her iki tasarımının ayakları, krom kaplamalı çelik borudan oluşmuştur.

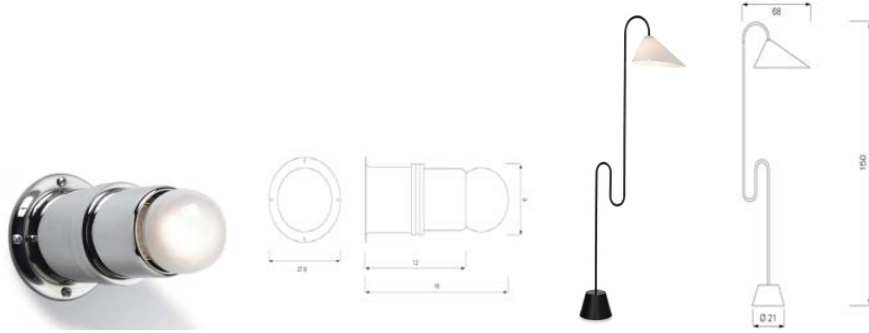
Şekil 21. 22. 23. 24. Day Bed-Monte Carlo Görünüşleri ve Çizimleri (URL-17)

Mobilya kelimesi "mobil" kökünden gelmektedir. Eileen Gray, bu kelimeyi aynen alıp uygulamıştır. Gray, sorunsuz taşınabilecek, hafif ve fonksiyonel mobilyaları sevmiştir. 1927 yılında Adjustable Table tasarımıyla 20. yüzyılın en popüler tasarım simgelerinden birini oluşturmuştur. Adjustable Table, E.1027 Evinin konuk odasında kullanılmış ve Gray'ın yataкта kahvaltı yapmayı seven kız kardeşi için tasarlanmıştır (Kızıltan, 2013). Yüksekliği ayarlanabilir masanın çerçevesi krom kaplamalı çelik borulardan yapılmıştır. Masa yüzeyi ise şeffaf kristal camdan oluşmaktadır. Occasional Table, Adjustable Table'ın çizgilerine benzerlik göstermektedir. İstenilen yere kolayca taşınıp götürülebilecek bir tasarımdır. Tabanı sayesinde, yatak veya koltuk altına itilerek kahvaltı yapmak veya yatmadan önce kitap okumak için erişim kolaylığı sağlamaktadır.

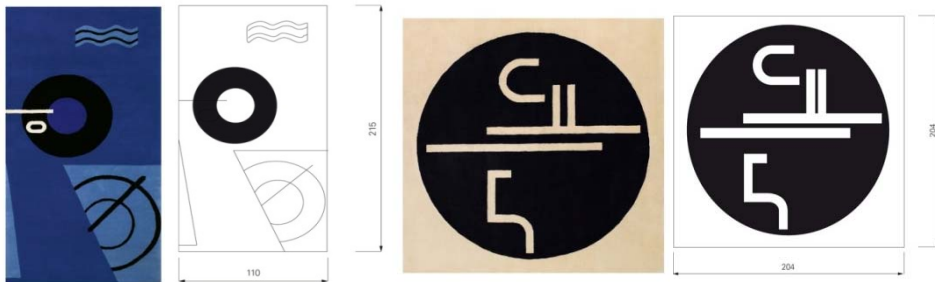
Şekil 25. 26. 27. 28. 29. Adjustable-Occasional Table ve Çizimleri (URL-17)

1932 yılında tasarlanan Pailla lambası, hem duvarda hem tavanda kullanılmaktadır. Krom kaplamalı çelikten yapılmıştır. Vidali, iki parçalı silindirden oluşmaktadır. 1931 yılında tasarladığı Roattino lambası ise siyah cilalı, S-şekilli çelik borudan üretilmiştir. Dönebilir çubuk ile abajur, değişken alternatifler sunmaktadır (URL-17).

Şekil 30. 31. 32. 33. Pailla-Roattino Lambası ve Çizimleri (URL-17)

Eileen Gray, yalnızca mobilya, aydınlatma elemanı ve aksesuar tasarımı yapmamış aynı zamanda halı tasarımı ve üretimi de yapmıştır. Blue Marine ve St. Tropez halıları, E.1027 Evi için 1926-1935 yıllarında tasarlanıp, üretilen halılardandır (URL-17).

Şekil 34. 35. 36. 37. Blue Marine-St. Tropez Halı Görünüşleri ve Çizimleri (URL-17)

Geometrik soyutlama çalışmalarını yaptığı lake sanatı ve halılar, onun tasarımları için yeni araçlar olmuştur. Yaşamının sonuna kadar fotoğraf, resim ve kolaj çalışmalarıyla ilgilense de, 1920'lerin ortalarından itibaren odaklandığı mimari çizim ve tasarımlar, onun için her zaman ayrı bir öneme sahipti (Kapucu-b, 2014).

2009 yılında Paris de Cristie's Müzayede Evi'nde yapılan açık artırmada Gray'in 1971 yılında tasarlamış olduğu Dragon Koltuk, 28 milyon dolara satıldı ve dünyanın en pahalı 20. yüzyıl dekoratif sanat eseri, olma ünvanını kazanmış oldu. Koltukta şifreleri seven Gray'in, EG olmak üzere baş harfleri yer almaktadır (Altınyıldız Artun, 2014).

Şekil 38. 39. Dragon Koltuk ve Koltuğun Mekanda Kullanımı (URL-18, URL-19)

3. EILEEN GRAY'E VADEDİLMİŞ BİR SERGİ

Gray'in 1913 yılında açtığı ilk sergiden sonra en büyük isteği, doğduğu yer olan İrlanda'da sergi açmaktı fakat bu isteği yaşarken gerçekleşmedi (Kızıltan, 2013). 1978 yılında ölümünden sonra, New York Modern Sanatlar Müzesi, E.1027 Adjustable Masa ve Brick Screen'ı daimi tasarım koleksiyonuna aldı. Yaşamı boyu gösterişli bir hayat sürmeyen Gray'in tasarım anlayışı ve modernist mimariye kattığı değerin anlaşılması, 2000'li yılları buldu.

20 Şubat-20 Mayıs 2013 tarihleri arasında Paris'de bulunan Pompidou Kültür Merkezi'nin son katında Gray'in hayatı ve eserlerini anlatan, tasarımlarını çok yönlü bakış açısıyla ele alan, ölümünden sonra ilk defa bir retrospektif sergisi açıldı (URL 20). Tasarımları Gray'a ait olan aydınlatma elemanından halıya, mobilyadan mimari projelere kadar bir çok eseri sergilendi. Gray'i anlatan kitaplar, fotoğrafları, el eskizleri, E.1027 ve Tempe à Paila Evine ait görüntüler sergide yer aldı. Ayrıca karanlık oda tekniği ile Gray'in hayatı ve eserleri projeksiyonla gösterildi. Bu sergi Gray'e ölümünden sonra geç gelen şöhretin yolunu açmış, yapılacak bir çok önemli çalışmanın başlangıç noktası olmuştur.

Ziyaret etme fırsatı bulduğum sergi salonunun girişinde, Gray'in 48 yaşındayken çekildiği ve literatürde en çok yer alan fotoğrafı bulunmaktaydı. Erken dönem eserleri olan Japon mimarisinden esinlendiği paravan ve mobilyaları camlı vitrinlerde sergilendi. Dönemlerine göre sırasıyla tasarladığı mobilyalar, tasarlandığı mekan fotoğraflarının bulunduğu duvar yüzeyleri önünde sade ve şık bir sergileme anlayışı ile ziyaretçiye sunuldu. Bağımsız tasarlanan donatılar ise farklı kod farkları ile genellikle monokrom olarak seçilen renk tonları üzerinde sergilendi. Eserlerle ilgili tanıtıcı bilgiler, duvar yüzeylerine harflerin yapıştırılmasıyla verilirken, halı tasarımları döşemede cam kaplı bir yüzeyin altında yer aldı. Gray'e ait el çizimleri, eskizler ve çalışmalar camlı çerçeveler içinde sergilendi. Sade ve şık bir sergileme tekniğine sahip olan alanda, güvenlik alarmı donatılara dokunmakla devreye girmektedir.

Şekil 40. 41. Paris, Pompidou Center-Gray Sergi Afişi ve Sergi Girişi (Köse Doğan, 2013)

Serginin en dikkat çeken noktaları, Gary'in E.1027 Evi için tasarladığı donatılar ve kendi el eskizleriydi. Ayrı bir önem verdiği paravanları mekanda hem bir heykel hem de sergi elemanı gibi dururken, Brick Screen ve Geometrik Paravan da bu eserlerin devamında sergilenmekteydi.

Şekil 42. 43. 44. 45. Pompidou Center-Sergide Eserlerin Görünüşü (Köse Doğan, 2013)

Gray'in hem yaşamında hem de meslek hayatında önemli olan E.1027 Evinin odalarının görüntülerinden oluşan duvarların ön kısmında, mekanlar için tasarlanan mobilyalar ve aydınlatma elemanları yer aldı. Etkili bir anlatımın olduğu alanlarda, Gray'in açmış olduğu Jean Dessert isimli galeri de unutulmamıştır. Bu sergileme alanlarında, Bibendum Chair'den, Adjustable Table'a kadar eserlerin orijinallerini ve yaşanmışlıklarını görmek mümkündür.

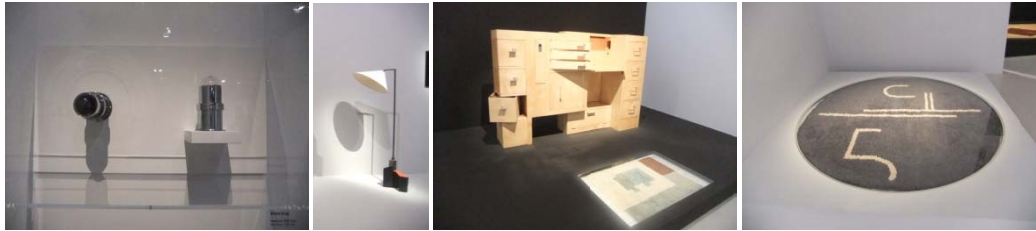
Şekil 46. 47. 48. 49. Sergide Eserlerin Mekanla Bütünleşen Görünüşü
(Köse Doğan, 2013)

Özgün ve işlevselliği yüksek olan donatıların her biri alanında ayrı bir ün yapmıştır. Monte Carlo Koltuktan deri Transat şezlonga, De Stijl masadan, Tempe à Pailla Evinin donatılarına kadar ünlü eserleri sergide görmek mümkündü. Donatılar farklı formlardaki kot farkları üzerine yerleştirilirken, Gray'in manifestoları duvar yüzeylerinde yer almaktaydı.

Şekil 50. 51. 52. 53. Pompidou Center-Sergide Eserlerin Görünüşü (Köse Doğan, 2013)

Gray'in mobilyaları kadar üzerinde çalıştığı diğer alanlar olan aydınlatma elemanları ve halılar da sergide yer aldı. Pailla lambası hem duvar hem tavan alternatifiyle sunulmuş, E.1027 Evi için tasarlamış olduğu St. Tropez halı başta olmak üzere diğer halılarda zeminde cam altında yer ayrılan alanlarda sergilendi.

Şekil 54. 55. 56. 57. Pompidou Center-Sergide Eserlerin Görünüşü (Köse Doğan, 2013)

Serginin vurgu noktalarından biri, karanlık oda tekniğiyle ziyaretçilere izletilen Gray'in hayatı ve önemli eserlerine yer verilen multi-vizyon gösterisiydi. Ayrıca günümüzde restorasyonu tamamlanan E.1027 Evinin maket çalışması da bulunmaktaydı. Gray'i anlatan kitaplarda incelenmek üzere sergilenmişti.

Şekil 58. 59. 60. Multivizyon gösterisi-E.1027 Evi Maketi ve Gray'i Anlatan Kitap (Köse Doğan, 2013)

Pompidou Kültür Merkezi'ndeki Gray'in retrospektif sergisini gezdikten sonra tasarımcının yaşamışlıklarından etkilenmemek, gizemli dünyasına girmemek, büyülü atmosferinden kurtulmak mümkün değildir. 20.yüzyıl modernist tasarımların kadın olarak nerdeyse tek öncüsü olmanın her yönü, detaylıca sergide anlatılmaktadır. Bu sergiden sonra 12 Kasım 2013-19 Ocak 2014 tarihleri arasında Irish Museum of Modern Art'da ikinci defa retrospektif sergisi açılmıştır. Gray'in Eylül 2014 itibariyle Londra'da bulunan Design Museum'da eserleri sergilenmiştir. Ayrıca Londra'da Victoria&Albert Müzesi'nde Gray'in mobilyalarından oluşan kalıcı bir sergi düzenlenmiştir. Yaşarken en büyük isteği doğduğu yer İrlanda'da sergi açmak olan Gray'in, bugün National Museum of Ireland'da eserlerinden oluşan kalıcı bir sergisi bulunmaktadır (Kızıltan, 2013).

Gray'e çok geç gelen ün ve şöhretinde başlangıcı olan sergi, yeni geçici sergilerin açılmasına, İrlanda ve Londra'da kalıcı sergilerin olmasına, hayatını anlatan filmin çekilmesine ve en önemlisi de E.1027 Evi'nin restorasyonunun hızlanmasına olanak sağlamıştır.

Eileen Gray'in hayatını anlatan, "The Price of Desire-Arzunun Bedeli" isimli film 19-25 Mart 2015 Tarihlerinde Dublin Uluslararası Film Festivalinde vizyona girmiştir. Yönetmeni, Mary Mc Guckian olan filmde Gray'in Badovici ile ilişkisinden, Le Corbusier'le olan diyalogların E.1027 Evinden ve tasarımlarından detaylıca bahsedilmektedir. Filmin çekileceği mekanlar için, E.1027 Evinden esinlenerek detaylı bir stüdyo ortamı hazırlanmıştır.

Şekil 61. 62. 63. The Price of Desire Filmi Sahne Görüntüleri (URL-21, URL-22)

4. SONUÇ

Eileen Gray hayattayken mütevazı duruşuyla, şöhret ve ün peşinde olmaması ile tanınırlılığı geniş yankılar bulmamış olsa da eserleri yaşadığı dönemi derinden etkilemiş ve sonrasında tasarım dünyasına her dönem kullanılabilecek ürünler kazandırmıştır. Hayatın şifrelerini çözerken, kendi tasarımlarının şifrelerini oluşturmuştur. Gray'in mimariden iç mekana, mobilyadan endüstri ürünlerine kadar olan tasarımlarının her birinde sade ve şık formlarının yanı sıra işlevsellik ön plana çıkmış, bununla birlikte her

bir tasarımı kişiyeye özel hazırlamış ve kendine özgü bir ruh katmıştır. Seri, üretimden uzak durmuş, her bir eseri özel tasarım ürünü olmuştur. Gelenekleri reddederken, günün modası ve trendlerinden etkilenmemiş, kendi ilkeleriyle oluşturduğu özgür ve modernist bir tasarım ruhunu ortaya koymuştur. Alanında eğitim almamış olan tasarımcı kendini atölyelerde yetiştirip, bir çok tasarımcıya da ilham kaynağı olmuştur. Modernist mimarının öncüsü olan Le Corbusier bile Gray'in çalışmalarını hayranlıkla izlemiştir. Gray'in eserlerinden tasarım dünyasının kazandığı sonuçları, aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

1. Bir tarz ve akımın peşinden gitmemiş, kendi tarzını ve tasarım anlayışını oluşturmuştur.
2. Kişisellik ve özgürlük kavramları, Gray'in tasarım anlayışını özetlemektedir.
3. Sade ve şık tasarımların yanından, işlevselliği ön planda tuttu.
4. Eserlerinde seri üretime gitmemiş, kişiyeye özel çalışmıştır.
5. Mimarlık, mekan, mobilya ve endüstriyel tasarım arasındaki ilişkiyi kurdu.
6. Tekstilden mobilyaya, aydınlatma elemanından binaya kadar tasarım yaptı.
7. Alaylı bir tasarımcı olmasına rağmen başta Le Corbusier olmak üzere ünlü tasarımcıları etkilemiştir.
8. Açık artırmada satılan Dragon Koltuk ile en yüksek değerde sanat eserinin satın alınması ünvanına sahiptir.
9. Modernizmi derinden etkileyen, döneminde ilk kadın tasarımcı oldu.
10. Feminin bakış açısıyla mekanlara yaşanmışlık kattı.

2015 yılında Gray'in hayatını ve eserlerini daha yakından görüp incelemek istersek, New York Modern Sanatlar Müzesi'nde E.1027 Adjustable Masa ve Brick Screen görülebilir. Londra'da Victoria&Albert Müzesi'nde ve İrlanda'da Ulusal Müzesi'nde kalıcı sergileri gezilebilir. Paris'de restorasyonu bu yılın başında tamamlanan E.1027 Evi gezilebilir ve bu evin konu edildiği "The Price of Desire-Arzunun Bedeli" filmi izlenebilir. En önemlisi Paris'de Pompidou Kültür Merkezi'nde açılan sergi ile Eileen Gray'e hak edilen geç kalınmış değer verilmiş, geç gelen şöhreti ile tasarımları günümüz mimarlık anlayışını etkilemeyi sürdürmektedir.

5. Kaynaklar:

- Adam, P., (2009), Eileen Gray-Her Life and Work, Thames&Hudson Publication, London.
- Altinyıldız Artun, N., (2012), Mimarlık Nesnesi ve Başka Nesneler, Arzu Mimarlığı, Mimarlığı Düşünmek ve Düşlemek, der. Nur Altinyıldız Artun ve Roysi Ojalvo, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Altinyıldız Artun, N., (2014), Arzunun Bedeli: Eileen Gray ve Le Corbusier, e-skop Sanat Tarihi Eleştiri Dergisi, e-dergi, Kasım.

- Constant, C., (2000), Eileen Gray, Published by Phaidon Press Ltd, United Kingdom.
- Dachs S., Muga, P., Hintze, L., Jorge, N., (2013), Eileen Gray-Object and Furniture Design, Ediciones Poligrafa, Barcelona.
- Frampton, K., (1985), Modern Architecture: A Critical History, Thames&Hudson, London.
- Kapucu-a, B., (2014), Şiirsel Modernizm, Gateway Dergisi, Sayı: 21, İstanbul.
- Kapucu-b, B., (2014), Şiirsel Modernizm, <http://www.kolektomani.com/?p=3052>, Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- Kızıltan, B., (2013), Eileen Gray, Dedeman Dergisi, İstanbul.
- Köse Doğan, R.,(2013), Özel Kişisel Arşiv, Paris.
- Ryan, D. (2010), From Eclecticism to Doubt: Re-imagining Eileen Gray , The 27th Annual Conference of the Society of Architectural Historians, Australia and New Zealand.
- Rykwert, J., (1972), Eileen Gray: Pioneer of Design, Architectural Review, Londra.
- Selçuk, S., (2014), Modernizm Savaşları: Eileen Gray, Jean Badovici, Le Corbusier ve E.1027,<http://selenselcuk.blogspot.com.tr/2014/05/modernizm-savaslar-eileen-gray-jean.html?view=flipcard>, Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- Sembach K., Leuthauser G., Gossel P., (1991) Twentieth-Century Furniture Design, Taschen, Köln.

İnternet Kaynakları:

- (URL-1)** <http://www.eileengray.co.uk/>, Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-2)** <http://misfitsarchitecture.com/2013/09/10/misfits-hit-list/>, Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-3)** <http://v3.arkitera.com/h38413-ask-mimarligi.html>, Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-4)** <http://www.agentofstyle.com/2014/02/10/the-price-of-desire-featuring-eileen-gray-le-corbusier-villa-e-1027/> Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-5)** <http://www.domusweb.it/en/art/2010/12/10/conversation-with-kasper-akh-j.html> Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-6)** <http://www.britannica.com/list/10-modernist-art-movements> Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-7)** <http://misfitsarchitecture.com/tag/e1027/> Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-8)** http://www.theguardian.com/artanddesign/2015/may/02/eileen-gray-e1027-villa-cote-dazur-reopens-lost-legend-le-corbusier?CMP=share_btn_fb#img-1 Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL9)** http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d5/Cabanon_Le_Corbusier.jpg Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-10)** <http://www.yvettecoppersmith.com/text.php> Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-11)** <http://acoeurotacriscenrterblog.net/6583129-annees-50-le-cabanon-du-corbusier?ii=1> Erişim Tarihi: 14.06.2015.

- (URL-12)** <http://www.paca.culture.gouv.fr/banqueImages/imago/resultat.php?> Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-13)** <http://iveseenthat.tumblr.com/post/110932092895/eileengrey-tempe-a-pailla-castellar-france> Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-14)** <http://www.aram.co.uk/bibendum-chair.html> Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-15)** <http://www.swiveluk.com/uk/eileen-gray-style-bibendum-chair.html> Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL16)** http://www.southhillhome.com/furniture/item/seating/lounge/transat_chair_1927 Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-17)** [https://www.woont.com/tr/Tasar%C4%B1mc%C4%B1lar/Eileen-Gray-3890,](https://www.woont.com/tr/Tasar%C4%B1mc%C4%B1lar/Eileen-Gray-3890) Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-18)** <http://adecorativeaffair.com/2014/01/25/defining-gray/>, Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-19)** <http://www.lauracaseyinteriors.com/blog/2009/02/09/yves-saint-laurent-pierre-berge-auction-at-christies/>, Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-20)** <http://www.kolektomani.com/?p=3052>, Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-21)** <http://www.architectsjournal.co.uk/culture/the-price-of-desire/8678121.article>, Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-22)** <http://www.agentofstyle.com/2014/02/10/the-price-of-desire-featuring-eileen-gray-le-corbusier-villa-e-1027/> , Erişim Tarihi: 14.06.2015.
- (URL-23)** <http://www.iarc.ie/exhibitions/previous-exhibitions/eileen-gray-models-in-the-irish-architectural-archive/>, Erişim Tarihi: 14.06.2015.